

L'AMBICIÓ D'ALEIX I LA CENSURA:
HISTÒRIA DE L'EXPEDIENT 3322/59
ÒSCAR PÉREZ SILVESTRE

Al cap d'anys de prohibició, ja estava feta en plom; pesava 1.200 quilos, lo que passa és que l'eixa [impresma] era d'un nacionaliste, de Paco Soriano, i estava ahí. Però el Sr. López, que és el que portava la impresma, deia: «Què fem d'això, ho tire a la caldera ja?». I jo dic: «No, esperé's a vore si escriuen de Madrid». I l'any 60 van enviar una nota i em va cridar per telèfon el Sr. López: «Ja ha arribat una carta de la censura». «Um, pos ara vaig». Vaig anar, i en la carta hi havia un tros de paper blanc que feia: «Se publicará sin adulterio», sense cap firma ni res, per a que Europa no sabera que hi havia una gran censura terrible contra el català ací. Perquè Franco enviava la *Serra d'Or* i tot i feien exposicions en París per a dir que no es perseguia cap cultura. Fals tot això. I aleshores, el Sr. López diu: «O va, la imprimim o a la d'això... on desfan el plom, a la caldera», i jo dic: «Pos mire, deixen-me i ara canviaré...». Perquè, clar: laves un adulteri i has de canviar els tres capítols que vénen a continuació, i vaig fer una altra novel·la... diferent. I... després ja es va publicar, quan es va morir Franco, ja es va publicar bé, però no li havia llevat completament el tuf de la censura. Perquè, damunt, és una novel·la massa idealista, una cosa de joventut, i quan l'escrivia estava pensant en Franco i en si me la deixarien passar, i totes eixes coses. Total que no va ser... Era la segona novel·la que escrivia jo: la primera, aquella que es va perdre, aquella d'*El misteri del Cannadian*, i la segona, eixa. I... i no podia ni llegir-la... Després la va publicar molt bé Gregal, va fer una edició molt bonica, molt bona.⁹¹

0. INTRODUCCIÓ

La consulta de l'expedient de censura de *L'ambició d'Aleix* ens obliga a fer unes precisions en diversos aspectes comentats per l'autor mateix en les entrevistes que va concedir i que la investigació valoriana ha estés i, de vegades, ha ampliat sense reposar en una base documental fiable. Si bé és cert que *Aleix* —possible primer títol provisional de la novel·la, juntament amb *Delers de joventut*— va haver de passar el filtre de la censura (com totes les obres de

⁹¹ Entrevista filmada, oferida per Enric Valor al Col·lectiu L'Olleria el 1996 (minut 8:00-10:02 de la versió final publicada).

la seua època), l'expedient conservat a l'Arxiu General de l'Administració d'Alcalá de Henares ens forneix una gran quantitat de detalls inèdits fins ara que ens recol·loquen aquesta primera novel·la d'Enric Valor en la seua trajectòria creativa de la postguerra. Primera i última novel·la de l'autor, perquè tot i opinar repetidament que li havia quedat com una novel·la rosa, romàntica, idealista, etc., l'any 1994 la reprengué, la dictà al seu fill i la passà de tercera a primera persona per a Tàndem Edicions. Obsessió? Insatisfacció? Potser totes dues coses, que són en Valor l'altra cara del perfeccionisme formal i estètic.

Aquest paper pretén esclarir aquestes tres qüestions: *a*) en primer lloc, com va ser el procés de producció, iniciat alhora que Valor assistia a la tertúlia del grup de Torre i recollia i publicava les primeres rondalles; *b*) segonament, per què la novel·la és presentada el 1959 a la censura, i no tres o deu anys abans com s'ha dit; *c*) en tercer lloc, i potser és el punt més interessant, veurem com l'actuació censora estricta afecta la primera concepció de l'*Aleix*, reflectida en l'edició de 1960.

1. EL PROCÉS DE PRODUCCIÓ I D'EDICIÓ

En la segona edició de *L'ambició d'Aleix* («Obra Literària Completa» III, Fernando Torres, 1982), Enric Valor data l'escripturació d'aquesta novel·la entre els anys 1950-1952. És just quan participa en les tertúlies de Torre (almenys des de 1947), en les quals degué aparéixer en algun moment la inquietud per la necessitat de novel·les valencianes enfront de tanta producció poètica. Ell, ja ho sabem, sentia profundament la vocació de narrador, que només havia satisfet amb èxit amb algunes narracions breus i les rondalles literaturitzades.

Aquesta datació, però, contrasta amb les dades i les dates que ens aporten la correspondència amb amistats com Joan Fuster i altres indicis esparsos.⁹² Vegem-ho en aquesta primera carta que Valor enviava a Fuster, datada el 5 de setembre de 1953: «Jo et vinc cercant ja setmanes per llegir-te la novel·leta "Aleix" que tinc acabada i en net per a tu. He

⁹² La correspondència entre Fuster i Valor, inèdita encara, m'ha estat facilitada per Josep Daniel Climent i per la Casa Fuster de Sueca per mitjà de Francesc Pérez Moragón, als quals agraïsc la seua immensa col·laboració quan preparava aquest text.

estat un autèntic “perea”. Podia haver-la feta més llarga. Així m’ha quedat de 120 quartilles a ratlla espessa, unes 150 pàgines impreses o poc més».

Dos mesos més tard, Lola Crespo rebia aquesta missiva de data 27 de novembre, en la qual, amb un to verament optimista, li comunicava que

La novel·la va molt bé. Ja tinc copiades i retocades 207 pàgines. Tinc fets dos capítols suplementaris, i tinc ja escrita la reforma del final i una major intervenció de don Maties.⁹³ També s’aclarix tot el misteriós assumpte de Pradells, i ixen nous aspectes secrets de Mingarro relacionats amb Aleix i donya Pauleta. Les persones donen sorpreses, que és com passa a la vida. Crec que ara serà una mica més interessant. Potser que la setmana que ve la tinga ja enllestida (JOSEP VALOR: 2011, 246).

Tot i això, sembla que l’autor no acabava de trobar un bon punt per a l’Aleix, perquè el 21 de desembre de 1953, un mes més tard, tornava a escriure a Fuster en aquests termes un tant pessimistes: «He reformat “Aleix”. Ara es casa amb donya Pauleta, després de mort don Maties. Tanmateix, no n’estic gens satisfet de la novel·la. Ara, després de dormir dins del calaix, la trobe molt fluixa i sense interès. Veurem l’altra si ix millor».

Així, doncs, el 1953 continua sent un any de treball narratiu intens en què no queda definida encara la novel·la. Fins i tot ens en podríem anar al 1954 i 1955, i més enllà possiblement, si apliquem aquest altre judici que el contertulià Miquel Adlert va publicar el 1954 en el treball «L’actual literatura catalana del País Valencià», dins l’*Homenatge a Carles Riba en complir seixanta anys*: «la prosa de Valor clou bel·leses i dolceses insospitades que apunten en ell unes condicions de prosista que ens agradaria de veure confirmades en un gènere sencerament de creació». És clar, Adlert parlava pensant en els dos volums de *Rondalles valencianes* que havia publicat en Torre (1950 i 1951) —de les quals opinava *a priori* que serien un èxit en tots els sentits i que ocuparien diversos volums— i en les *Narracions de la Foia de Castalla* editades per Casacuberta a la darrereria de 1953.

⁹³ Observeu el canvi del nom del marit de Pauleta: de Maties passa a Macià, un nom certament més greu i arcaic, més d’acord amb la personalitat fosca del personatge.

I encara, el 1955 trobem un punt de creació baix en la trajectòria de Valor, que expressa així al seu amic Fuster el 25 de juny:

Tinc morta la literatura. I tot. No em preocupe més que de recaptar avícoles, vacunes, cacqueigs de pollastres... Totes les vesprades ixc de València per coses dels nostres interessos agrícoles, i pels matins *Levante* i bancs. Això, ja dic, baixarà de to en aquests mesos propers, quan tot s'ensopirà sota la mandra estival.

Efectivament, hi ha diverses ocupacions preemptòries que deixen poc de temps per a l'escriptura. Tot i que convé tindre en compte que els temps de producció i d'edició es podien allargar aleshores més que no ara, hi ha alguns buits informatius —sobretot entre els anys 1955 i 1959, data de presentació a la censura— que no podem omplir però sí intuir. Vegem què feia Enric Valor al llarg de la dècada de 1950 per fer-nos una idea de les dificultats personals i, també, del circuit literari d'aquells anys.

Mirem en primer lloc una cronologia de fets personals, ja siguin familiars, d'ocupacions laborals i d'altres projectes culturals que, sense cap dubte, alenteixen l'escriptura de l'*Aleix* i la deixen al calaix:

1. El 6 de desembre de 1947 naix la seua filla Isabel Valor Crespo, fruit de la relació extramatrimonial amb Lola Crespo.

2. Des del 1947 està treballant en l'elaboració d'un *Diccionari valencià-castellà* i comunica a Carles Salvador que quan l'acabe farà el *Diccionari general de la llengua valenciana*, pla traçat amb Josep Giner. Està fent la traducció d'*Años y leguas* de Gabriel Miró.

3. Des del 1948 està treballant en les *Rondalles valencianes* per a Torre. Els dos primers volums són publicats el 1950 i el 1951, i el tercer l'any 1959. Assistia a les tertúlies de tant en tant.

4. El 1948 ingressa com a professor de llengua en Lo Rat Penat, fins al maig de 1949, càrrec que deixa per motiu de les seues ocupacions. A més, prepara el *Diccionari castellut* com a revisió del de Fabra, destinat als treballs de Joan Coromines.

5. Des de 1950, els germans Josep i Enric Valor tractaven de posar en funcionament l'empresa de salts hidroelèctrics Fetusa (Fuerzas Eléctricas del Turia i del Frainós, SA), amb Francesc Soriano com a soci amb dificultats per a satisfer la seua part de capital. El projecte és frenètic

i absorbidor, si l'afegim a l'administració de les possessions a la Foia de Castalla.

6. El 1951 és membre del Secretariat del Diccionari català-valencià-balear, però deixa el càrrec i és ocupat per Emili Beüt.⁹⁴ El mateix any, copublica en Ariel *Rondalles gironines i valencianes*, una adaptació d'algunes ja aparegudes en Torre.

7. En els cursos 1953-1954 i 1954-1955, Enric Valor reapareix com a professor de llengua de Lo Rat Penat. L'abril de 1955 hi presenta la dimissió a conseqüència de la publicació de la conferència de Domingo Fletcher sobre la identitat iberista del valencià.

8. Cap a la darrerria de 1953, Barcino de Josep Maria de Casacuberta li publica *Narracions de la Foia de Castalla*, prologades per Joan Fuster.

9. Des de 1954, presta assessorament per al *Catecisme de la Doctrina Cristiana*, de la Delegació Diocesana de Catequesi (1955). El 1954 participa en un curset en una residència de sacerdots jòvens, amb la participació de Mn. Frederic Moscardó, Mn. Vicent Sorribes, el P. Bernardí Rubert, Emili Beüt, Joan Fuster, un capellà català i Xavier Casp.

10. El 5 de desembre de 1958, Nicolau Primitiu li comunica l'elecció com a president de la Secció de Llengua de Lo Rat Penat. Participa amb els altres professors Vicent Ferrís i Francesc Ferrer i Pastor en la revisió de la tercera edició de la *Gramàtica valenciana* de Carles Salvador, publicada per Successor de Vives Mora cap al maig-juny de 1959.

11. El 1959 imparteix un curs de valencià a la Universitat de València, dins del programa d'activitats organitzades per l'Aula Ausiàs March. A més, participa en el recull *Un món per a infants*, regalat per Empar Soriano (filla de Francesc Soriano) i publicat per Successor de Vives Mora (1959), utilitzat com a llibre de lectura en els cursos de Lo Rat Penat. Valor hi aporta l'adaptació de la rondalla «Història d'un mig pollastre» i el glossari final de tots els textos literaris.

⁹⁴ J. D. Climent (2011), *op. cit.* p. 137.

12. A la primavera de 1960, deixa el càrrec de president de la Secció de Llengua de LRP per causes poc clares i és substituït per Josep Giner.

13. Publica la sèrie breu «Cuestiones lexicográficas valencianas» en el suplement *Valencia. Suplemento dedicado a sus hombres, a su historia y a su tierra*, del diari *Levante* (administrat per Francesc Soriano Bueso) entre el 13 de maig i el 8 de juliol de 1960.

Totes aquestes circumstàncies vitals es combinen en mal aliatge amb uns altres factors que tenen a veure amb el circuit literari en què es podia inserir la seua novel·la, la primera de la postguerra que es redactava al País Valencià, però publicada amb uns anys de retard. Habitualment s'ha atribuït a l'actuació de la censura, però no és certament així. I arribats en aquest punt, cal fer-se almenys un parell de preguntes: ¿quines possibilitats editorials tenia Enric Valor de publicar la seua obra? ¿En quins calaixos i quant de temps va reposar l'*Aleix* abans de ser presentada el 1959 a la censura? Aquesta darrera qüestió és encara de resposta difusa, molt parcial, però més avall avançarem una hipòtesi.

Pel que fa a les plataformes a l'abast de Valor —algunes de les quals ja li havien publicat obra rondallística i de narració breu—, cal descartar-les pràcticament totes perquè la línia editorial no preveu la publicació de novel·les llargues ni mitjanes. En temps de resistència cultural com la nostra, els gèneres més conreats i impremtats van ser la poesia, la narració costumista, el teatre *agradós*, l'assaig històric, alguns materials bàsics de gramàtica i religiosos, i poca cosa més en els anys 40 i 50. Es tracta, doncs, d'un circuit editorial molt limitat a obres breus, amb poc de risc i de tirades curtes publicades perquè hi ha un premi darrere, un compromís personal o institucional.

Enric Valor mantenia una relació més o menys cordial amb Torre (1949-1965), dirigida per Casp i Adlert, però no publicaven novel·les llargues. De fet, arran de la publicació de la *Gramàtica* de Sanchis Guarner (1950), el dèficit impedeix de publicar unes novel·les de Xavier Casp i Josep Sanç Moia previstes en el pla editorial. Per una altra banda, Casacuberta li havia obert el 1953 les portes de Barcino per a les *Narracions de la Foia de Castalla*, però no li podia oferir una plataforma per a la seua novel·la. *Lletres Valencianes* (1948-1956) tampoc no tenia

aquest perfil. Per tant, al País Valencià —que és on Valor diu que volia publicar *L'ambició d'Aleix*— no hi havia altres possibilitats sinó la quasi autoedició o que una impremta amb trajectòria editorial ho fera. I és així que entrem de ple en els anys 1954 i 1955, en què Fuster i Valor coven un projecte d'edicions que no qualla. De primer temptegen la voluntat de Francesc Soriano Bueso, que sembla que preveia un projecte editorial però tenia por de les capelletes valencianistes; tot seguit demanaren suport a Adolf Pizcueta i començaren a encomanar alguns originals a autors de confiança;⁹⁵ finalment, Fuster buscà el suport de Nicolau Primitiu, però sense èxit, i apareix Sicània com a projecte personalíssim.

Heus ací que apareixen dos noms clau en el devenir de *l'Aleix*, els únics que podien assumir el compromís de publicar-lo: Nicolau Primitiu i Francesc Soriano. Pel que fa al primer, el seu personalisme deixa fora l'obra de Valor, i no en sabem el motiu exacte. Amb la creació de Sicània cap a la darrerria de 1954, Nicolau Primitiu tramet una carta a diversos autors en què els explica el seu projecte editorial per a «tota mena de publicacions per a tots los estaments culturals sens menysprear-ne nengú; començant, com és natural, per lo possible i convenient sens perdre d'esme què hi ha davant» i els anima a presentar-hi originals.⁹⁶ Enric Valor no és un dels destinataris afortunats, possiblement per les seues entrades i dimissions dels cursos de llengua de Lo Rat Penat, fet que el devia enutjar.⁹⁷ Al capdavall, Sicània només publicaria en la dècada dels 50 una novel·la de Beatriu Civera, *Entre el cel i la terra* (1956), i d'altres més en la següent.

⁹⁵ Aquestes entrevistes personals o comunicacions per carta són de juny de 1954 (amb Francesc Soriano), febrer de 1955 (Adolf Pizcueta) i maig de 1955 (Nicolau Primitiu). Però, el 1947 ja rondava pel cap de Soriano la creació d'una editorial com a societat anònima amb Ricard Santmartín i Carles Salvador. Vegeu la carta de 23-V-1947 en què Adlert ho comenta a Sanchis Guarner, dins Cortés (2005, 82-83).

⁹⁶ Dec aquesta informació cabdal a Josep Daniel Climent, que m'ha proporcionat ben generosament el document tramés per Nicolau Primitiu Gómez Serrano anomenat «Pentàleg».

⁹⁷ Tot i això, el 1958 Nicolau Primitiu el buscaria per a fer-se càrrec de la presidència de la Secció de Llengua de Lo Rat Penat. Aleshores ja devia tindre aparaulada l'edició de la novel·la amb Soriano Bueso i Successor de Vives Mora.

En l'altre costat, tenim Francesc Soriano Bueso, valencianista de preguerra vinculat a Acció Nacionalista Valenciana, amb molta relació amb Josep Valor, germà d'Enric. Junts participaren en negocis, el més ambiciós i desastrós dels quals va ser la creació en els anys 50 de la societat per a l'explotació de salts hidroelèctrics Fetusa. Soriano era propietari de la impremta Successor de Vives Mora des de 1940 i administrador de *Levante* i *Jornada*, diaris del Movimiento a València; un home ben considerat fins que va caure en la desgràcia que va arrossegar també els germans Valor a la presó el 1966, en qualitat de còmplices.

Successor de Vives Mora —en funcionament entre 1940 i 1976— no era cap editorial, sinó una impremta que assumia la impressió d'obres d'institucions i editorials. Entre 1949-1977 imprimí 110 títols en valencià. Com a llibres de prosa de creació en aquesta llengua (contes i novel·la), entre 1959-1970 només publicà quatre títols no vinculats a cap editorial o encàrrec institucional, de la qual cosa es dedueix que només contragué algun compromís puntual amb els escriptors Enric Valor (*L'ambició d'Aleix*, 1960) i Carmelina Sánchez-Cutillas (*Conjugació en primera persona*, 1969). *L'ambició d'Aleix* és la primera novel·la que Vives Mora publica sense un premi darrere ni cap editorial. ¿Fou un compromís personal indefugible per a Soriano per causa de mantindre la cordialitat amb els germans socis de Fetusa, quan en realitat hi havia problemes econòmics greus que afectaven la relació? ¿Hi ha una dilació meditada en la impremta? ¿Potser esperaven un temps millor, una major obertura de les condicions de la censura? Amb tota la certesa, no ho sabem, però sorprén que Enric Valor assegure tantes vegades que els ploms de la novel·la estigueren tant de temps preparats esperant la resposta de la censura. Com veurem tot seguit, el treball del censor fou àgil i no va frenar morosament l'autorització.

2. ANÀLISI DE L'EXPEDIENT DE CENSURA 3322/59

Qualsevol expedient de censura, des de juliol de 1945, tenia una documentació establerta pel Ministerio de Educación Nacional, del qual depenia la Subsecretaría de Educación Popular, dins de la qual trobem la Dirección General de Propaganda i la Sección de Censura de Publicaciones. L'any 1952, durant el mandat de Gabriel Arias-Salgado y de

Cubas al capdavant del Ministerio de Información y Turismo,⁹⁸ el BOE publicava una «Orden por la que se reorganiza el Servicio de Lectorado de la Dirección General de Información».⁹⁹

Aquests són els documents que consten en l'expedient 3322 incoat el 1959:

1. Fitxa de l'obra
2. Sol·licitud de l'impremer (27-VII-1959)
3. Document d'entrada de l'obra (27-VII-1959)
4. Mecanoscrit (150 pàgines)
5. Informe del lector 16 (8-VIII-1959)
6. Comunicació a l'editor amb instruccions (s. d.)
7. Sol·licitud de l'editor d'autorització de l'obra revisada (14-VI-1960)
8. Galerades dels dos darrers capítols (p. 209-240)
9. Resolució favorable d'autorització (13-VII-1960)
10. Document de dipòsit de tres exemplars (31-X-1960)
11. Autorització definitiva de circulació (31-X-1960)¹⁰⁰

Amb l'obra presentada en doble còpia a Madrid el 27 de juliol de 1959 per Antonio González Boix, regent de Vives Mora, el pas següent era obrir-ne la fitxa i esperar l'informe del lector. En aquest cas, el número 16 correspon a Manuel Sancho Millán,¹⁰¹ que el dia 8 d'agost de 1959 en signava l'informe amb aquesta descripció de l'obra i instruccions:

Un muchacho que convalece en una finca de la sierra de Aitana es atendido por la esposa del administrador de su madre, mujer guapísima y 40 años más joven que su marido, con quien se había casado presionada por sus padres para librarse de la pobreza en que habían caído, y sin importarles su historia negra de patrón de barco y armador acusado de negocios sucios y hasta de un crimen.

⁹⁸ Arias Salgado fou nomenat per un decret de 19 de juliol de 1951.

⁹⁹ Ordre de 7-III-1952, publicada en el BOE de 21-III-1952.

¹⁰⁰ Vegeu l'annex, en què presentem alguns documents inèdits de l'expedient de censura. Vull agrair a l'AGA la reproducció de tota la carpeta 3322/59.

¹⁰¹ Uns altres lectors de literatura catalana en aquells anys eren Román Perpiñá Grau, Luis Miralles de Imperial y Gómez (lector de les *Rondalles valencianes*) i el franciscà fra Miguel Oromí Inglés, que tenia una aversió notable —i explícita— a les besades en les novel·les.

—El muchacho y su enfermera simpatizan y acaban enamorándose, pero, de momento, no pasa de ser un amor platónico. Él, una vez repuesto, se vuelve a Valencia para reanudar sus estudios y solo se ven y comunican durante las vacaciones que aprovechan para hacer excursiones y hablar de literatura y música. Y, últimamente, del amor, que ha dejado de ser platónico, para terminar en adulterio.— Arreglado el final, págs. 148/150, no tenemos inconveniente en proponer su autorización (*sic*).

Per al lector, la novel·la només atacava la moral en el punt de l'adulteri final. En el mecanoscrit conservat, es veuen les marques del llapis roig en les pàgines 148-150, que són les tres darreres de l'obra. Si seguim el calendari de gestions i informes, arribarem a unes conclusions il·luminadores per entendre que el procés estrictament de censura és en realitat ràpid:

Primera part de les gestions (1959)

- Data d'entrada de la sol·licitud de l'editor: 27 de juliol de 1959.
- Data de l'informe del lector Manuel Sancho Millán: 8 d'agost de 1959.
- Data de remissió de l'informe de censura a l'editorial: 17 d'agost de 1959 (tres setmanes des de l'entrada).

Segona part de les gestions (1960)

- Presentació de les galerades per l'impremer Antonio González Boix: 14 de juny de 1960.
- Lectura de les galerades i informe favorable de Manuel Sancho Millán: 8 de juliol de 1960.
- Resolució d'autorització de la publicació: 13 de juliol de 1960 (un mes després de l'entrada).

Tercera part de les gestions

- Dipòsit dels tres exemplars impresos: 31 d'octubre de 1960.
- La lectura del censor i la redacció de l'informe tarda onze dies.

- Les segones galerades tarden uns deu mesos a ser fetes i presentades.
- La comprovació de les galerades pel lector es retarda tres setmanes.
- El procés d'edició s'allarga tres mesos i mig.

Total del procés: quinze mesos, dels quals tretze i mig són de revisió de l'autor i d'impressió. Per tant, el treball de la censura —tot i burocràtic— és àgil i ocupa un mes i tres setmanes en total. Així, doncs, queda demostrat que la censura no va frenar morosament l'autorització com s'ha dit, sinó que la va depurar i va obligar a la revisió per tal d'autoritzar-la, fet que tardà més d'un any.

I ací torne a plantejar la qüestió: ¿en quin calaix i quant de temps va dormir l'*Aleix* abans de presentar-lo a la censura? En el fragment de l'entrevista que obri aquest treball hem vist que Valor recorda el fet amb un cert neguit, com si el mecanoscrit estiguera retingut anys i panys en les dependències de la Sección de Inspección de Libros de la Dirección General de Información. Ara sabem que no fou així i que potser caldria demanar als gerents de Successor de Vives Mora què va passar en realitat en els mesos o anys anteriors a fer la primera gestió.¹⁰² Allò que sí que és autèntic és el *paperet* sense signatura que va arribar a la impremta l'estiu de 1959 que deia «Suprimase lo indicado en las páginas 148-149 y 150 o una nueva redacción sin adulterio. Presentese nuevas galeradas impresas» [sic]. Això ens indica que també hi aplegà una còpia del mecanoscrit amb les ratllades roges —una de les dues presentades a la censura—, fet que Enric Valor no recorda.¹⁰³

¹⁰² Sense ànim de jutjar el paper de Francesc Soriano Bueso en l'assumpte, aportem un comentari de Miquel Adlert en una carta a Sanchis Guarner d'abril de 1949, sobre els preparatoris per a l'edició de la *Gramàtica* de Sanchis en Torre (1950): «Passem a Soriano la nota de les mides del paper i no cessarem de punxar-li fins que sapiam que ha estat enviat, perquè ja saps el caràcter de Soriano i la calma amb què es pren totes les coses» (CORTÉS: 2005, 108).

¹⁰³ Ara com ara, aquesta còpia no ha aparegut.

3. ELS EFECTES DE LA CENSURA EN *L'AMBICIÓ D'ALEIX*

Com hem vist adés, el lector va emetre l'informe prescriptiu per tal de continuar la tramitació administrativa de l'obra. Convé dir que Antonio Sancho Millán era un lector, diguem-ne, benevolent si el comparem amb uns altres. Evidentment, l'any 1959 no se li podia escapar la consumació d'un adulteri dins d'un règim nacionalcatòlic d'observança estricta, però el seu treball d'anàlisi no és escrupolós del tot perquè al llarg de la versió original de *L'ambició* hi ha suficients indicis adúlter escampats que no van ser censurats. Jo n'he trobat quasi una vintena —sense ser massa exhaustiu— de pensament, de paraula i d'obra, que van ser mantinguts —de vegades, amb algun canvi estilístic, però no de contingut— en l'edició de 1960 perquè no hi havia cap advertiment. Cite, esmentant la pàgina del mecanoscrit i, tot seguit, la de l'edició autoritzada:

1. s'havien hostatjat en ell nous poderosos sentiments: l'afecte per la seua promesa, l'atracció indefugible que exercia en ell la bellesa i el tracte càlid de Pauleta... (p. 3/p. 31).

2. era natural que una dona tan atraient i formosa, tan afectuosa i tendra envers ell, que el coneixia i l'apreciava com a un minyó —n'estava cert— li desvetllàs algun pensament d'home granat. Però no hi podia haver més (p. 25/p. 42).

3. Aleix era a frec d'una boca vermella i adelerada. Una mena de follia se l'enduia; sentia la temptació d'engrapar ansiosament amb les seues mans àvides les mòrbides i sedenques espatles, de prémer amb els seus els llavis d'aquella adorable dona dissortada. El contenia, però, un antic sentiment de deferència. Va ser Pauleta qui se li acostà, li prengué el cap amb les mans com a un infant bell que volem contemplar de fit a fit i el va besar llargament en la boca, amb un bes xardorós. Després, bruscament, i en silenci, se'n va eixir de l'estança. Aleix s'assegué vora la taula i el cor se li omplia a vessar d'una congoixa mai no sentida, i el món i el silenci total que l'envoltava li semblaven plens d'un campaneig d'albada d'una nova vida (p. 77-78/p. 119-120).

4. Quan el matrimoni se'n pujaren a amanir l'estufa, Pauleta i Aleix quedaren front per front asseguts en els dos racons de la llar. Ella sentia inquietud i una forta rubor li pujava a les galtes. Temia aparéixer com a dona lleugera; que no hagués estat compresa la seua amor. Però, de seguida, desterrava aquell in-

digne i penós pensament. Aleix, tan intel·ligent, d'una tan exquisida sensibilitat i tan apassionat com esta(va) per ella —¡certament!—, ¿com anava a pensar a tort? A més, es deia, tot havia estat un somni, un deliri, una cosa que no havia de tornar mai més. ¡Sobretot per ell, aquella follia no devia tornar a cometre's. Però ara, ja, Aleix, amb l'empenta de l'home jove, volia dur avant aquell emocionant esdeveniment. —És sortós açò que ens esdevé —deia—; sembla un clar indici que Algú superior a nosaltres troba bé el nostre voler (p. 81-82/p. 123).

5. —N'estàs penedida? —va preguntar-li en to de reprotx.

Pauleta se li girà de cara i Aleix veié que dues llàgrimes silencioses corri-en per les seues galtes. Ara fou ell qui l'abraçà estretament i la besà en la boca (p. 89/p. 134).

6. Aleix se'n meravellava de la blanor i bona disposició del temible don Macià, de l'home de presa a les ires del qual tan arriscadament s'exposava fent-ne l'amor a la muller (p. 90-91/p. 137).

7. Llavors, dins el seu record, com una roja flama, va veure que li sorgia el somris amorós de Pauleta. Recordà el tast saborós dels seus llavis, l'esguard càlidament tranquil, prometedor de tots els deliris del Paradís (p. 92/p. 139).

8. Dins seu, era, però, tan poderosa la força que l'empenyia envers Pauleta, era tan ardent el seu desig i tan forta la seua predilecció, que la impaciència se li tornava dubte i prenia mil formes de gelosia i de neguit. No aconseguia fàcilment una calma pregona (p. 94/p. 141).

9. encara li cremaven els besos de la casada i li ho enfosquien tot. Sols hi restava el sabor de la boca lliurada, la pregonesa dels ulls castanys mirant-lo amb un escalf i una passió que ell fins ara no havia conegut (p. 112/p. 168).

10. Ell venia també. Calia comptar amb la seua detestable presència. «Ell», que ja no era res, que ja no devia ser-li rival; però que encara tenia tota la força d'un legítim propietari (p. 113/p. 170).

11. I Pauleta el va mirar amb fixesa i els seus ulls expressaven amor i una decisió llargament meditada.

—Aleix, ara crec en nosaltres, en tu i en mi, i he vist clara la nostra destinació (p. 115/p. 172).

12. i pensava en el seu amor, i aleshores el trobava tan pur, que no li semblava que lliurar-s'hi poguera ser una profanació de la nit emotiva i innocent del Naixement del Senyor (p. 119/p. 178).

13. Aleix tancà el portó. Ara veia que no estaven foscs del tot; de dins la casa els arribava la claredat. Tot olorós de camp, la va abraçar estretament i la besà en els llavis (p. 120/p. 180).

14. Pauleta es va despullar amb una certa temor. El to de les darreres paraules d'Aleix, el seu esguard... Ella n'estava convençuda que el jove vindria al seu costat quan es fera el silenci en la casa [...]. Estava plena de dubtes i de remordiments, alhora que d'una cobejança d'autèntica felicitat, d'un desig de fer-se escàpola, malgrat fóra uns minuts, de la seua fosca i rutinària vida d'ensopiment (p. 122-124/p. 183-185).

15. —No deus patir, Aleix —ella l'interrompé—. Et compliré totes les promeses que t'he fet (p. 126/p. 188).

16. Ella se li va acostar. Ell seia vora la taula i davant seu tenia obert un llibre de legislació. Pauleta era una altra dona, ben diferent a com havia estat, i sobretot, ben altra de com ella mateixa s'havia arribat a creure. També per a ella Aleix era un home diferent; era un home nou, acabat de conèixer. Sentia un desig vehement d'acariciar-lo; un entusiasme corprenedor, entendrit, la menava envers un món de delícies. S'inclinà sobre Aleix, que l'esguardava amb continguda i silenciosa passió, i es feren una besada assedegada i llarga (p. 127-128/p. 189-190).

17. Aleix es donava a les evocacions i a les imaginacions, i no cessava de rememorar la meravellosa aventura d'amor que havia començat en les altes terres de l'Aitana (p. 132/p. 196).

Per tant, podem dir que l'adulteri no desapareix en la primera edició autoritzada, sinó que solament es fa eliminar la consumació de l'acte sexual, descrita per Valor en aquests termes tan velats i poètics a què ens té acostumats:¹⁰⁴

¹⁰⁴ Elegància en la narració? Autocensura? Per a Eduardo Ruiz Bautista (2008, 96), «La autocensura que ejercían los autores sobre sus creaciones les absolvía de presentar a censura descripciones sexuales demasiado “descarnadas” o, mejor dicho, excesivamente crudas, quizá en la senda del erotismo y la pornografía. Sin embargo, las mejillas de los

Aleix la féu girar de cara a ell i l'abraçà estretament i la besà en la boca una i una altra vegada, moltes vegades, sense deixar-li prendre alé. Llurs polsos colpejaven ràpidament, i ells, cada un d'ells, sentia els glatits del cor de l'altre en la seua pròpia carn. Aleix murmurava alguna cosa estranya i discordant, i la seua veu sonava enronquida i fosca. Pauleta era ara més que mai una dona esplèndida i enamorada; començava de debò a viure la seua pròpia vida; els seus ulls tenien una divina guspira, una inusitada decisió, un principi de delitós frenesí.

Tots dos relliscaren dolçament, suaument, fins a ajauré's en l'herba no petjada per ningú fins en aquells moments. Una llum estranya els duia en uns temps mítics, en un món meravellós i sinistre; creien trobar-se en una època llunyana i pressentida. I allí, en la solitud acollidora del cim, embriacs d'amor, deslliuraren els ressorts meravellosos de l'instint, i totes les recances, tots els dubtes i temors, totes les penes antigues, quedaren oblidats.

Algun temps després, encara tremolosos de felicitat, Aleix i Pauleta, ja vers amants, tornaren a les hortes (p. 148-149).

És més: es pot assegurar que en *L'ambició d'Aleix* hi ha dos adulterris, el segon dels quals, només intuït, és el protagonitzat per Vicenteta i pel fidel Mingarro,¹⁰⁵ que entén perfectament la relació amorosa Pauleta-Aleix:

En sentir-los arribar de tornada, alçà la broncejada cara i es mirà la parella amb palesa satisfacció. ¡Així devia anar el món, no tant contra natura! [...]

El criat va dir que ell encara no podia anar-se'n; [...] allò era clarament per deixar-los sols en la tornada, a ells que ara sí que devien tenir bons ulls d'enamorats (p. 149, amb canvis d'acció en la p. 222 de l'edició de 1960).

Això que diem no és banal en un temps de repressió sexual en què tocar el braç d'una dona casada estava mal vist i podia fer pensar en una disposició favorable a l'adulteri —segons l'opinió, sobretot, de l'Església catòlica, observadora estricta de la moral.¹⁰⁶ L'adulteri, des del maig de

censores se arrebolaban con una facilidad prodigiosa y éstos no perdían ocasión de sacar a relucir su pudibundez por pueril e inane que fuese el pretexto».

¹⁰⁵ «—Vol que li diga en confiança?... L'he posada jo bona... amb quatre xanxes que li he gastat d'ençà que el pobre del marit... Aleix se'l tornà a mirar de fit a fit. I compregué.» (es manté sense cap canvi en l'edició de 1960).

¹⁰⁶ Vaig plantejar aquesta qüestió a un capellà major, gens sospitos d'ultraconservador, que en els anys 50 va estar compromès amb la creació de la JOC. La seua resposta va ser

1942, era considerat un delict que es consignà en els articles 449 i 452 del Codi Penal de 1944 i no fou despenalitzat fins al 1978.¹⁰⁷ Les besades, doncs, són més que una carícia al braç, però sembla que el censor hi té un criteri més relaxat i no para atenció en aquests anuncis de l'adulteri final.¹⁰⁸

En arribar la resposta de la censura, Enric Valor degué quedar tocat profundament. El malestar que li suscita s'afegeix a la tardança *inexplicable* que —efectivament— ningú no li va voler explicar i que ell desconeixia. Així, s'ha de posar a refer la novel·la si vol publicar-la; la seua primera novel·la. Amb l'ansia de qui se sap escriptor, refà el darrer capítol «Pasqua florida» i el desdobra en dos: «Pasqua florida» i «L'home dolent». Per tant, l'*Aleix* passa dels 13 capítols inicials a 14, amb aquests canvis de concepció com a més notables, que oferisc a tall d'exemplificació:¹⁰⁹

taxativa: «era una opinió general en l'Església que tot podia començar tocant la mà, anar pujant pel braç i a partir d'ací...».

¹⁰⁷ Si es demostrava l'adulteri, la pena era de presó menor (de sis a dotze anys).

¹⁰⁸ Sobre aquesta aplicació personal dels criteris que comentem, diversos autors qualifiquen alguns censors de *benevolents*. Això, és clar, és aplicable si els comparem amb altres de més *cavernícoles*. Sobre els diferents tarannàs censors, Abellán (1980: 87-96) explica que el terreny de la moral sexual era el menys propi per a la censura i que depenia molt del tarannà del lector.

¹⁰⁹ A banda de la reestructuració de l'últim capítol en altres dos i dels canvis obligats en la trama final, fóra interessant realitzar unes prospeccions dels canvis lingüístics i literaris. Aquest estudi ens aportaria llum sobre l'anomenat «barcelonisme lingüístic» d'Enric Valor en aquells anys. A tall d'exemple, cite un fragment d'una carta de Sanchis Guarner a Francesc de Borja Moll del 22-X-1959 en què es mostra preocupat per tal fet: «ara s'ha plantejat dins el valencianisme un problema lingüístic important. En Fuster i En Valor han decidit escriure amb morfologia barcelonina, mentre que els altres escriptors valencians volen conservar les desinències verbals regionals. Valor, influït per Giner i per mi, vacil·la, però Fuster, molt interessat a triomfar a Barcelona, s'hi manté» (CORTÉS: 2005, 220). Hi ha, encara, molts altres testimonis sobre la disputa entre els escriptors i filòlegs valencians de l'època.

	Mecanoscrit presentat el 1959	Edició autoritzada de 1960
Relació amb Lluïsa	«Aleix havia tornat a ser el promès amorós de cada dia; ara era degut que vera la seua mare i el seu terreny. El voler de Lluïsa per Aleix era seré com una aigua pregona» (p. 141).	«Aleix li era el promès estrany de sempre; ella no el trobava gaire canviat en els darrers temps, és a dir, en la segona edició del festeig. Quasi li plaïa, doncs, de quedar-se uns dies sola i poder pensar calmosament en totes aquelles coses. Les passades adversitats i el pas del temps anaven fent-la dona, i dona reflexiva, i tendia a retallar el vol de les il·lusions i a cercar l'objectivitat. Aleix trobà el voler de Lluïsa, en aquell comiat, potser massa serè» (p. 210).
Visió de Don Macià	«¡Que formosa els aparegué Pauleta i que vell don Macià! Després de dinar, el vell i Teresa dedicaren moltes hores a parlar dels negocis» (p. 143).	«¡Que formosa els aparegué Pauleta i que vell don Macià! Els anys, per ell, passaven a grapats. Després de dinar, el vell i Teresa dedicaren moltes hores a parlar dels negocis» (p. 212).
El retrobament al salonet	«Aleix la trobava meravellosa; ella el fitava amb ulls pensarosos, profunds, amb mirada seriosa i enamorada. Després de tancar Aleix la porta del salonet, havien tots dos restat drets, muts, mirant-se en els ulls, i no queien un en braços de l'altre, malgrat saber-se segurament isolats» (p. 143).	«Aleix la trobava meravellosa; ella el fitava amb ulls pensarosos, profunds, amb mirada seriosa i enamorada. El trobava bell, s'oblidava de tot el que els era aliè, sentia en el pit un tendríssim arravatament. Van cloure al seu darrere la porta i van besar-se adeleradament. Aleix la besà en els llavis i respirà la fragància de la seua pell i el perfum de la seua tova cabellera. Per uns moments, amb por que entressin, ella es va lliurar com en un somni als besos de l'home que estimava, i no en sentia recança: el creia l'espòs esperat, que apareixia miraculosament enmig de la seua vida de melangia i de desolació» (p. 213).

<p>Resultat de l'eixida de la parella amb Mingarro al camp</p>	<p>«Aleix la féu girar de cara a ell i l'abraçà estretament i la besà en la boca una i una altra vegada, moltes vegades, sense deixar-li prendre alé. Llurs polsos colpejaven ràpidament, i ells, cada un d'ells, sentia els glatits del cor de l'altre en la seua pròpia carn. Aleix murmurava alguna cosa estranya i discordant, i la seua veu sonava enronquida i fosca. Pauleta era ara més que mai una dona esplèndida i enamorada; començava de debò a viure la seua pròpia vida; els seus ulls tenien una divina guspira, una inusitada decisió, un principi de delitós frenesí.</p> <p>Tots dos rellescaren dolçament, suaument, fins a ajauré's en l'herba no petjada per ningú fins en aquells moments. Una llum estranya els duia en uns temps mítics, en un món meravellós i sinistre; creien trobar-se en una època llunyana i pressentida. I allí, en la solitud acollidora del cim, embriacs d'amor, deslliuraren els ressorts meravellosos de l'instint, i totes les recances, tots els dubtes i temor, totes les penes antigues, quedaren oblidats.</p> <p>Algun temps després, encara tremolosos de felicitat, Aleix i Pauleta, ja vers amants, tornaren a les hortes» (p. 148-149).</p>	<p>«Aleix mirà els ulls admirats de l'estimada; agafà les mans amb un frenètic abelliment; sentí una intensa exaltació del seu amor, travessada, però, per una onada de puresa. En aquest retrobament de pasqua florida, al cap de la llarga absència, havia tingut més plenament que mai la revelació de la grandesa del voler que havia sorgit entre ells. No cabia en la seua ment cap imaginació que li fes veure la seua relació amb Pauleta com una simple aventura galant. La desitjava, però ensem la reveria. Junt amb la bellesa completa d'aquella dona, el que més hi adorava era la seua serenor, la seua senzilla dignitat, la majestat i delicadesa de les seues maneres, la finor de sentiments que tot allò palesava. Avui no es penedia del propi capteniment en aquella passada, inoblidable nit de Nadal, puix que la inesperada arribada de don Macià hauria donat, al fet meravellós d'anar a lliurar-se-li Pauleta, un caire baix i vodevilesc.</p> <p>En el fons del fons del seu esperit, la unió total amb ella li hauria agradat rere unes noces en la grandiosa església del seu poble: harmònim torrencial d'Adolf, cerimònia comovedora, epístola, encens que puja dolçament, calmosament cap a les voltes il·luminades per l'or vell i vacil·lant de les flametes de la cera. ¡Ah, allò era el que podia fer joc amb l'amor d'aquella dona excelsa! [...]</p> <p>Allí en la solitud, sota la puresa del cel i sota l'influx de l'amorosa companyia, experimentà llargament, delitosament aqueix complexíssim barreig de sentiments de desig, de</p>
---	--	--

		<p>tendresa, d'adoració. Després parlaren tot sentint, com mai, encadenades per l'amor llurs ànimes commogudes [...]. Però conversaren —i ella també!— com dos promesos inexperts [...]</p> <p>Aleix, però, sentí vergonya d'induir Pauleta a ser amada com una vulgar pastora, per molt virgilià que allò fos i per moltes lleis còsmiques fatals que hi poguessin intervenir... [...]</p> <p>Pauleta mereixia la suavitat i el secret del tàlem d'una reina.</p> <p>L'abraçà estretament, adolorant-la; la besà una i cent vegades més amb desolada cobejança» (p. 220-222).</p>
Reacció de Mingarro	<p>«En sentir-los arribar de tornada, alçà la broncejada cara i es mirà la parella amb palesa satisfacció. ¡Així devia anar el món, no tant contra natura [...]</p> <p>El criat va dir que ell encara no podia anar-se'n; [...] allò era clarament per deixar-los sols en la tornada, a ells que ara sí que devien tenir bons ulls d'enamorats» (p. 149).</p>	<p>«En sentir-los arribar de tornada, alçà la broncejada cara i es mirà la parella amb palesa satisfacció. ¡Així devia anar el món, no tant contra natura! Tot cofoi, s'avançà a donar a Aleix la jaqueta, que li havia despenjat de la branca [...]</p> <p>Mentre que el Mingarro arreplegava les eines i el cistell i es disposava a tornar-se'n al poble, parlaren de les atractives coses de la terra, i, això, de tal manera que semblava anticipar-se'ls en la boca el sabor dels fruits que encara haurien de venir» (p. 222).</p>
Fets posteriors	<p><i>Aleix es troba sol al seu dormitori, ple de felicitat, «resolts tots els seus neguits».</i></p> <p>«I s'adormí creent que li havia arribat ja aquella esperada, gloriosa plenitud» (FI) (p. 150).</p>	<p>«Abans de gitar-se, va entrar al seu despatx i volia posar en ordre algunes de les seues coses sols perquè aquesta curta activitat li servís d'ebargiment. Va asseure's vora la taula i es va sentir capficat i contrariat, que no pas dissortat, i sense ganes de fer res» (p. 223).</p> <p><i>Aleix se'n va sol a passejar el darrer</i></p>

		<p><i>dia de vacances de Pasqua pel camí de Guadalest i pren dues decisions: trencar amb Lluïsa i anar-se'n amb Pauleta (p. 224-225).</i></p>
Desenllaç	<p><i>No hi ha tensió, sinó la sublimació de la conquesta amorosa i el futur incert que s'obri.</i></p>	<p><i>Aleix acaba els estudis a València, continua una relació distanciada amb Lluïsa («home dolent») i torna al poble a l'estiu.</i></p> <p><i>Aleix va fent els preparatius a Alacant i amb l'amic Adolf per al viatge a Perpinyà amb Pauleta.</i></p> <p><i>S'escruien cartes amb les instruccions de la fugida i Aleix revisita els paisatges.</i></p> <p><i>Don Macià és malalt des de fa tres dies.</i></p> <p><i>Aleix es gita: «I s'adormí creient que li havia arribat ja aquella esperada, gloriosa plenitud» (p. 240).</i></p> <p><i>«A l'endemà, es va saber: l'administrador de Teresa, l'avellat don Macià, havia mort» (p. 240).</i></p> <p><i>La tensió es crea amb la mort de Macià abans d'anar-se'n fugits a Perpinyà, segons que havien planificat.</i></p>

4. LA INSATISFACCIÓ PERENNE D'ENRIC VALOR

Podem avançar que Enric Valor no és un novel·lista *maleït* a qui la censura desfà les novel·les, o li frena els expedients o està en la llista negra d'autors que cal llegir amb deteniment sense compassió. Fins al 1959, les seues narracions breus i rondalles havien passat sense problemes el procés; per tant, era un autor sense antecedents, com queda reflectit en el document d'entrada de la Sección de Inspección de Libros de 27 de juliol

de 1959.¹¹⁰ Només amb motiu del primer volum de les *Rondalles valencianes* (Torre, 1950) hi hagué una suspensió datada l'11 de juny de 1949 en l'expedient 2732-49. L'obra fou autoritzada dos dies més tard per ordre directa del valencià Juan Beneyto Pérez, cap de la censura a Madrid, per tractar-se d'un llibre que havia d'editar el seu admirat Xavier Casp. Els altres dos volums van ser autoritzats en entrar al registre sense cap comentari.

La primera novel·la de Valor, però, tenia un risc que ell va voler assumir: narrar un adulteri en els anys 50! Degué dubtar sobre com resoldre-la —ja ho hem vist en llegir els fragments de la correspondència amb Fuster—, i canvià el casament previst el 1953 per un acte tipificat com a delictes i pecat. Potser, ¿provar per provar, aprofitant l'arbitrarietat en l'aplicació dels criteris per part del cos de lectors del llapis roig...?

El ben cert és que aquella tisorada se li quedà clavada vint anys, fins que tornà a publicar *L'ambició d'Aleix* en el volum tercer de l'Obra Literària Completa (1982). Fins a l'any 1981 que presenta *Sense la terra promesa* (Ed. Prometeo), cap novel·la seua no ix del calaix i s'ocupa, entre altres treballs de caire cultural, en la preparació d'obres lingüístiques i en la reedició i redacció de noves rondalles per a L'Estel i Gorg, abans i després d'eixir de la presó, on és reclòs 28 mesos entre 1966 i 1968 amb el seu germà i Francesc Soriano.¹¹¹

L'edició de 1982, que aplegava *L'ambició d'Aleix*, *La idea de l'emigrant*, *Narracions de la Foia de Castalla* i les *Narracions intranscendents* —posteriorment anomenades *Narracions perennes* en Ed. Gregal— recupera l'adulteri i manté els 14 capítols en què l'havia estructurada el 1960, però es tracta d'una reescriptura si la comparem amb el mecanoscrit. Al final, la tensió es crea amb la fugida secreta dels amants, ara sí, a Perpinyà. La mare d'Aleix concentra les informacions: una carta des de

¹¹⁰ Potser un dels casos més cridaners d'aquest model siga Manuel de Pedrolo, l'obra del qual patí retards notables, revisions, canvis de títol i tisorades inclements.

¹¹¹ L'indult parcial de Francesc Soriano és posterior, del 18 de gener de 1974. El definitiu és del 17 de juliol de 1975. Vull avançar ací que estic preparant un estudi sobre la labor cultural d'Enric Valor a la presó, amb l'aportació d'algunes notes inèdites de correspondència.

Perpinyà uns dies més tard i un telegrama l'endemà des de la Vila Joiosa els comunica la mort de Don Macià.¹¹² Allò que havia quedat en un simple pla concebut per Aleix sense realitzar (la fugida a Perpinyà), ara desplega tot el risc per als amants i la sorpresa de la mort de l'envellit i malalt Macià, fet que els deixa en llibertat per a fer prosperar el seu amor.

L'edició següent de *L'ambició* és una traducció al castellà de l'autor mateix per a Plaza&Janés de Barcelona, publicada el 1987 i feta sobre l'edició en català que corria aleshores en Gregal. Per trobar la següent, ens n'hem d'anar als darrers anys de l'escriptor, amb un canvi substancial en la concepció de la novel·la: l'any 1994 Valor decideix canviar el punt de vista narratiu omniscient per un narrador en primera persona, l'Aleix; és a dir, homodiegètic intradiegètic. Era un dels recursos ja experimentats en el «Cicle de Cassana» i que ara aplega a aquella primera novel·la de la qual no va poder desempallegar-se mai; aquella «meravellosa aventura d'amor que havia començat en les altes terres de l'Aitana», titlada d'idealista, romàntica i rosa per l'autor. Enric Valor reïx en aquesta reescripturació,¹¹³ i certament aconsegueix una construcció literària diferent que deixa enrere en certa mesura els motles decimonònics més aplicats per ell. En paraules de Vicent Escrivà (1997, 28), aquesta reescriptura «ens ajuda a comprovar el procés evolutiu de la teoria literària i de la tècnica novel·lística, i el model de llengua inicials que l'autor perfecciona amb el transcurs del temps, i amb la lectura reflexiva de diversos teòrics i crítica de la literatura». I diu encara: «Enric Valor és un magnífic arquitecte de relats, força exigent i meticulós amb el món narrat que proposa. I, a més, com a reformador de les construccions ja realitzades, resulta incansable, inflexible. I metòdic. Així és com s'erigeix en un dels comptats autors [...] que podem resseguir en la inlassable reformulació d'un text».

¹¹² L'edició de Gregal de 1985 no hi aporta cap canvi. De fet, és la mateixa que la de 1982, amb la mateixa paginació. Podríem dir-ne que és una reimpressió, amb l'única diferència de l'estudi introductori de Vicent Escrivà i la publicació separada.

¹¹³ «El resultat de la transformació és sens dubte reeixit, tot i que sovint l'autor es distrau i dona informacions que no són creïbles com a paraules del narrador intern» (SALVADOR: 2011, 118).

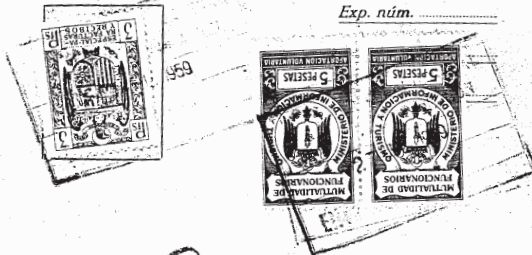
Insatisfet? Segurament. Obsessiu? És ben possible. Fabulació personal, o no tant, és normal que qualsevol escriptor de l'època poguera sentir-se víctima de la censura davant la manca de llibertat d'expressió (ABELLÁN: 1980, 94). Amb aquesta darrera versió, dictada directament al seu fill, Enric Valor tancava definitivament aquell greuge inicial de la seua singladura com a novel·lista.

5. ANNEX DOCUMENTAL

I. Sol·licitud de Successor de Vives Mora (27-VII-1959)

3822

Exp. núm.

Ilmo. Sr.:

El que suscribe Successor de Vives Mora Artes Gráficas
con domicilio en Valencia calle Hernán Cortés núm. 10
solicita la autorización que exige la Orden de 29 de abril de 1938, y disposiciones comple-

mentarias, para la edición del libro o folleto, cuyas características se indican:
Autor Enrique Valor y Vives
Título L'ambició d'Aleix

Editor Successor de Vives Mora { Domiciliado en Valencia
calle Hernán Cortés núm. 10

Volumen 300 páginas

Formato 13 x 19 c/m.

Tirada 1.500 ejemplares

Clase de papel lito alisado corriente

Precio de venta 60.- Ptas.

Colección, en que se incluye (1)

de de 195...

El Solicitante,
SUCCESSOR DE VIVES MORA
ARTES GRAFICAS

[Signature]

Teclanderos: 1481
1509
149
reducción del
suos adultos

(1) Si es obra para niños o para público femenino, dígame expresamente.

Ilmo. Sr. Director General de Información.

II. Informe del lector 16 (8-VIII-1959)

I N F O R M E

¿Ataca al Dogma?	No	Páginas
¿A la moral?	Si	Páginas <u>148/150</u>
¿A la Iglesia o a sus Ministros?	No	Páginas
¿Al Régimen y a sus instituciones?	No	Páginas
¿A las personas que colaboran o han colaborado con el Régimen?	No	Páginas
Los pasajes censurables ¿califican el contenido total de la obra?		

Informe y otras observaciones: Un muchacho que convalece en una finca de la sierra de Aitana es atendido por la esposa del administrador de su madre, mujer guapísima y 40 años más joven que su marido, con quien se había casado presionada por sus padres para librarse de la pobreza en que habían caído, y sin importales su historia negra de patrón de barco y armador acusado de negocios sucios y hasta de un crimen.- El muchacho y su enfermera simpatizan y acaban enamorándose, pero, de momento, no pasa de ser un amor platónico. El, una vez repuesto, se vuelve a Valencia para reanudar sus estudios y solo se ven y comunican durante las vacaciones que aprovechan para hacer excursiones y hablar de literatura y música. Y, últimamente, del amor, que ha dejado de ser platónico, para terminar en adulterio.- Arreglado el final, págs. 148/150, no tenemos inconveniente en proponer su autorización.

Madrid, 8 de agosto de 1959.

Leídas las galeradas que modifican el final de la obra a que se refiere el informe que antecede, no contiene nada censurable, por lo que proponemos su autorización.- 8/1/60.

El lector,

Fdo.- Manuel Sancho Millán

III. Pàgines censurades del mecanoscrit (148-150)

- 148 -

l'agafà del braç tot emocionat. Ella confessà que estava una mica cansada. Cap veu no arribava a ells; una calma aclaparant semblava caure's al damunt des d'un cel alt i remot; era immensa la sensació de solitud d'aquell indret. Anant amb Aleix, però, ella sentia una ferma confiança.

Hi havia allí al capdamunt una petita esplanada i en ella un clap nu de pins. S'hi havia format una petita prada, una blana catifa de verda gespa que convidava al descans. Van seure un vora l'altre sobre un rebanc de penya, els peus damunt l'herba, i allí, voltats a uns metres dels còps gegantins de la pineda, quasi no els tocava la solanada abrasidora.

No sé quin averany els féu guardar silenci. Tal vegada la idèntica emoció que tots dos sentien. Va sonar un reüll trist d'un ocell llunyà; era un cant queixós, tènue, que baixava de l'amplíssima capa del cel. Aleix mirà els admirats ulls de l'estimada i hi veié una espurna colpidora d'abandonament. ¿Com, Senyor, el destí havia dut fins a ell una tan inquietadora, subjugadora, una tan completa bellesa? Sentia calor, i es va llevar la jaqueta i la va deixar sobre la tova herba, davant d'ells. Ella el mirava ara i pensava que, si l'arribés a perdre, ja no podria suportar la vida ensopida que per a ella en seguiria. Però ¿com retènia per sempre vora el seu aquell cor orb i capriciós, arrossegador d'un persistent neguit des de la trista infantesa?

- ¡Pauleta!

Aleix la féu girar de cara a ell i l'abraçà estretament i la besa en la boca una i una altra vegada, moltes vegades, sense deixar-li prendre alé. Llurs polsos colpejaven ràpidament, i ells, cada un d'ells, sentia els glatits del cor de l'altre en la seua pròpia carn. Aleix murmurava alguna cosa estranya i discordant, i la seua veu sonava emronquida i fosca. Pauleta era ara més que mai una dona esplèndida i enamorada; començava de debò a viure la seua pròpia vida; els seus ulls tenien una divina guspira, una inusitada declsió, un principi de delitós frenesí.

Tots dos rellisoaren dolçament, suauement, fins a ajaure's en l'herba no petjada per ningú fins en aquells moments. Una llum estranya els duia en uns temps mítics, en un món meravellós i sinistre; creien trobar-se en una època llunyana i presentida. I allí, en la solitud acollido-

ra del cim, embriacs d'amor, deslliuraren els ressorts maravellosos de l'instint, i totes les recances, tots els dubtes i temors, totes les penes antigues, quedaren oblidats.

Algun temps després, encara tremolosos de felicitat, Aleix i Pauleta, ja vers amants, tornaren a les hortes. Hi trobaren el Mingarro lligant canyissos, utilitzant hàbilment sedosos esparts picats en ols planters, "torbant-se" - com ell deia - en mil feinetes de l "horta treballosa i complexa. El Mingarro, que ja tenia la mar totalment oblidada, que ja era llaurador per complet, que trobava en aquells bancals la seua creu i la seua delícia.

En sentir-los arribar de tornada, algú la broncejada cara i es mirà la parella amb palosa satisfacció. ¡Així devia amar el món, no tant contra natura!

Tots tres tornaren a emmaronar un poc - ell amb una mica de por de no dir-ne alguna d les seues, que no fos sobradament fina per a la senyora.

I entretant, a poc a poc, dolçament, s'apagaren les remors dels camps i caigué la vesprada. El cristià va dir que ell encara no podia anar-se'n; li calia acabar la camada que tenia entre mans. I Aleix, tot callat, es meravellava de la delicadesa i de la penetració del Mingarro; perquè allò era clarament per deixar-los sols en la tornada, a ells que ara sí que devien tenir bons ulls d'enamorats.

A la nit, tot sol a la seua alcova, Aleix es notà la, suauement emmenat per espirituals florides senderoles, immers en un ambient calms i paradisiac. El seu cor gaudia d'una mena d'anestèsia i en el seu cervell campava una impressió pregona de silenci; un silenci interior que d'ençà de la mort del seu pare encara no havia sentit. Era una cosa dolça i confortadora. El colpia també un joicós averany. I ell es preguntava què més bo li podia passar ja. Havia gaudit per primera vegada de la possessió de Pauleta i tenia per a sempre el seu voler, un amor de veres ple de peccat, de plaer i de dolor, i no feia mal a ningú... a ningú: és a dir, ni a la promesa, que també rebia el seu bocinet de gaubança. ¡I Déu! Aleix hi creia veure clar; Déu li era massa compassiu; Déu aprofun-

- 150 -

dia en les arrels mateixes dels seus delors, en la veritat fosca de les seues intencions i mig es somreia davant les seues caigudes i tribulacions de criatura jove i dissortada que necessitava alguna volta omplir-se a vessar de terrenal felicitat.

I així, calmats, resolta tots els seus neguits, morta la seua vella inquietud, pogué dedicar-se el seu esperit -ides de quant de temps! - a pureses i records. Començà a sentir la carícia de mil impressions vagaroses i aiades de la minyonia; després, d'aquí de dins la fosca absoluta de la seua alcova, s'imaginà la bellesa de la nit fresca i estrellada, la companyia severa de les muntanyes, la rialla de les aigües dels rics, el misteri de les pinedes solitàries...

I s'adonà creent que li havia arribat ja aquella esperada, gloriosa plenitud.

Enric VALOR I VIVES.

IV. Comunicació a l'editor amb instruccions (s. d.)

Suprimase lo indicado en las páginas
148-149 y 150 o una nueva redacción del
final sin adulterio. Presentese nuevas ga-
leradas impresas.

V. Solicitud de l'editor d'autorització de l'obra revisada (14-VI-1960)

2
7 of
Selección

Ilmo. Sr:

263

El que suscribe, *Antonio* González Boix, como Regente de la Empresa Sucesor de Vives Mora "Artes Gráficas", con domicilio en Valencia, calle de Hernán Cortés Nº 10, bajo, a V.I. tiene el honor de

EXPONER:

Que habiendo cumplimentado íntegramente cuanto en su oficio del 17 de agosto de 1959, expresaba en relación con el expediente 3328-59, en el que se ordenaba la supresión indicada en las páginas mecanografiadas 148-149 y 150, o se diera en su lugar una nueva redacción del final sin aduiterio, tengo el honor de hacer entrega, por duplicado, de las galeradas correspondientes a lo ordenado en el citado oficio y conforme totalmente al criterio manifestado en el oficio susodicho que correspondiendo a las páginas 148-149 y 150 en las páginas impresas que se presentan, llevan la paginación 209 a 240, por haber tenido el autor que desdoblarse el capítulo "PASQUA FLORIDA" en dos, titulados "PASQUA FLORIDA y L'HOMME DOLENT" con el fin de adaptarlos a la fórmula propuesta por ese organismo, de la obra titulada L'AMBICION D'ALMEX y de la que es autor D. Enrique Valor y Vives, por lo que cumplimentado todo ello,

SUPLICA, el que suscribe, sea autorizada la publicación de la mencionada obra.

Gracia que espera alcanzar el que suscribe del recto proceder de S.I. cuya vida desea guarde Dios muchos años.

Madrid a 14 de junio de 1960.

SUCESOR DE VIVES MORA
ARTES GRÁFICAS

A. González

ILMO. SR. DIRECTOR GENERAL DE INFORMACION.

VI. Resolució favorable d'autorització (13-VII-1960)

Leídas las galeadas que modifican el final de la obra a que se refiere el informe que antecede, no contiene nada censurable, por lo que proponemos su autorización.- 8/7/60.

Infante

RESULTADO

se propone la **AUTORIZACION**

Madrid, 13 de julio de 1950

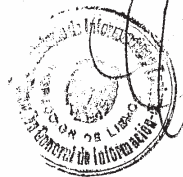
El Jefe de Lectorado,

R E S O L U C I O N

VISTOS el informe del Lectorado, las disposiciones vigentes y las normas comunicadas por la Superioridad, esta Sección estima que la obra a que se refiere este expediente puede ser autorizada

Madrid, 13 de julio de 1950

El Jefe de la Sección,

CONFORME con la Sección.

Madrid, de de 1950
EL DIRECTOR GENERAL

BIBLIOGRAFIA

- ABELLÁN, Manuel (1980): *Censura y creación literaria en España (1939-1976)*, Barcelona, Península.
- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2010): *Enric Valor. El valor de les paraules* (catàleg de l'Escriptor de l'Any), València.
- BENEYTO PÉREZ, Juan (1987): «La censura literaria en los primeros años del franquismo: las normas y los hombres», *Diálogos Hispánicos de Ámsterdam*, núm. 5, p. 27-40.
- CLIMENT MARTÍNEZ, Josep Daniel (2011): *Enric Valor. Estudi i compromís per la llengua*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- CORTÉS, Santi (2005): *Manuel Sanchis Guarner. Lletres de resistència (1939-1981)*, Catarroja, Afers.
- CUCARELLA, Toni (1998): «La novel·lística d'Enric Valor» (conferència llegida a l'IES Josep de Ribera de Xàtiva. Consultable en línia: <http://blocs.mesvilaweb.cat/node/view/id/156364>).
- ESCRIVÀ, Vicent (1985a): «La narrativa d'Enric Valor: una tradició inventada», en Enric VALOR, *L'ambició d'Aleix* (3a ed.), València, Gregal Llibres, p. 5-25.
- (1985b): «Enric Valor: vint-i-cinc anys de novel·la valenciana», *L'Aiguadolç*, núm. 1, p. 27-35.
- (1996): «L'amor en la narrativa d'Enric Valor», en *Actes del Simposi d'Estudi i Festa Enric Valor*, Alacant, Diputació d'Alacant, p. 137-146.
- (1997): «Les ambicions d'Aleix», *Saó*, núm. 204, p. 28-29.
- (1999): «La novel·lística d'Enric Valor», en Vicent SALVADOR & Heike VAN LAWICK, *Valoriana: estudis sobre l'obra d'Enric Valor*, Castelló de la Plana, Publicacions de la Universitat Jaume I, p. 297-306.
- (2010): *L'obra literària d'Enric Valor*, Paiporta, Denes.
- ESPINÓS, Joaquim (1997): «Natura i cultura en "Les novel·les d'Aitana" d'Enric Valor», *Canelobre*, núm. 37-38, p. 146-150.
- (1999): «Elements rondallístics a la narrativa curta i les novel·les d'Enric Valor», en Vicent SALVADOR & Heike VAN LAWICK,

- Valoriana: estudis sobre l'obra d'Enric Valor*, Castelló de la Plana, Publicacions de la Universitat Jaume I, p. 307-319.
- (2010): «La narrativa de Valor: *L'ambició d'Aleix*, *La idea de l'emigrant* i els relats curts», en *Enric Valor. El valor de les paraules*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, p. 98-113.
- GALLOFRÉ I VIRGILI, M. Josepa (1991): *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- GARCIA SEMPÈRE, Marinela (1997): «Maneres de contar històries en *L'ambició d'Aleix*», *Canelobre*, núm. 37-38, p. 130-136.
- GARCÍA DEL TORO, Cristina & Isabel GARCÍA IZQUIERDO (1999): «La traducció de *L'ambició d'Aleix* a l'espanyol: anàlisi dels fraseologismes», en Vicent SALVADOR & Heike VAN LAWICK, *Valoriana: estudis sobre l'obra d'Enric Valor*, Castelló de la Plana, Publicacions de la Universitat Jaume I, p. 121-137.
- IBORRA, Josep (1997): «Coordenades de l'obra d'Enric Valor», *Canelobre*, núm. 37-38, p. 106-112.
- LLOPIS, Tomàs (1985): «Entrevista amb Enric Valor», *L'Aiguadolç*, núm. 1, p. 11-26.
- OLEZA, Joan (1982): «Pròleg», en Enric VALOR, *Obra literària completa* (vol. III), València, Fernando Torres Editor, p. 9-21.
- ORTEGA, Joan Carles (2007): «Comentari ràpid sobre la novel·la *L'ambició d'Aleix* d'Enric Valor» (Disponible en línia: <http://blocs.mesvilaweb.cat/node/view/id/68458>).
- PITARCH, Vicent (2002): *Converses amb Joan Simon, Enric Valor i Rafael Súria*, Benicarló, Alambor, p. 67-136.
- RODA, Lluís (1996): «Conflicte entre dos móns», *Avui Cultura* (27-VI-1996), Barcelona, p. 4. (Ressenya sobre la versió reescrita de *L'ambició d'Aleix*, Tàndem Edicions, 1995)
- (1997): «La perdició d'Aleix. Una interpretació psicològica, sociològica, ideològica i simbòlica», *Canelobre*, núm. 37-38, p. 138-144.
- RUIZ BAUTISTA, Eduardo (2008): «La censura en los años azules» & «La larga noche del franquismo (1945-1966)», en *Tiempo de cen-*

- sura: la represión editorial durante el franquismo*, Gijón, Trea, p. 45-109.
- SALVADOR, Vicent & Heike VAN LAWICK (1999): *Valoriana: estudis sobre l'obra d'Enric Valor*, Castelló de la Plana, Publicacions de la Universitat Jaume I.
- SALVADOR, Vicent (2011): «La novel·lística d'Enric Valor en el marc de la narrativa catalana», en *Nova reflexió sobre l'obra d'Enric Valor*, Alacant, IIFV, p. 111-124.
- SANTAMARIA, Vicent J. (1996): «Cosmos i simbologia en *L'ambició d'Aleix*. (Una aproximació interpretativa a la narrativa d'Enric Valor)», en *Actes del Simposi d'Estudi i Festa Enric Valor*, Alacant, Diputació d'Alacant, p. 239-254.
- (2000): «Una altra manera de llegir Enric Valor. La simbologia de *L'ambició d'Aleix*», *Tarannà*, núm. 19, p. 18-20.
- SAVAL I GREGORI, Josep (1992): «Enric Valor: la Callosa d'Aleix», *La Plaça* (revista), Col·lectiu Nacionalista Valencià de Callosa d'en Sarrià, p. 10-11 (transcripció d'una xarrada d'Enric Valor a la Casa Municipal de Cultura de Callosa d'en Sarrià, en la presentació del «Cicle de Cassana»).
- TORRES, Estanislau (1961): «*L'ambició d'Aleix* d'Enric Valor i Vives», *Serra d'Or*, núm. 4, p. 15-16.
- SERRANO, Rosa (1995): *Enric Valor. Converses amb un senyor escriptor*, València, Tàndem.
- SIMBOR, Vicent (2001): «Enric Valor, narrador a contrapèl», en *Enric Valor (1911-2000) in memoriam*, Barcelona, Institució de les Lletres Catalanes, p. 21-49.
- VALOR I GADEA, Josep (2011): *L'oncle Enric Valor i Vives*, València (autoedició).
- VALOR I VIVES, Enric (1960): *L'ambició d'Aleix*, València, Successor de Vives Mora.
- (1982): *L'ambició d'Aleix* (2a edició), en *Obra Literària Completa* (vol. III), València, Fernando Torres, p. 27-205.
- (1985): *L'ambició d'Aleix* (3a edició), València, Gregal Llibres.
- (1986): *L'ambició d'Aleix* (4a i 5a edició), València, Gregal Llibres.

- (1987): *L'ambició d'Aleix* (6a edició), València, Gregal Llibres.
- (1987): *La ambición de Aleix*, Barcelona, Plaza&Janés.
- (1995): *L'ambició d'Aleix* (7a edició; reescrita), València, Tàndem [5 reimpressions].
- (1998): *Paraula de la terra*. València, Universitat de València.